

І. В. ЄРЕМЕЄВА, аспірантка, кафедра політичної історії, НТУ «ХПІ»

«КРИМІНАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ» ПЕВНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ АКТОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті, на основі документів Центрального державного архіву України (м. Київ), Державного архіву Харківської області та Державного архіву Полтавської області, здійснений всебічний аналіз рівня криміногенності в акторському середовищі Наддніпрянської України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: актор, злочинні дії, розпуста, пияцтво, кримінальна відповідальність, превентивні заходи, ув'язнення, каторга.

Вступ. Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. в Російській імперії ознаменовані низкою бурхливих подій та змін, що торкнулися всіх сфер життя і, як наслідок, знайшли відображення в такому соціальному явищі, як злочинність. Створення кримінального портрету актора означеного періоду дозволяє поглянути на історичні реалії часу очима людей акторської професії, дослідити умови формування їх світогляду і сферу соціальної девіації. Відтак, вивчення проблеми злочинності в акторських колах вирішує актуальні питання історії повсякденності.

З метою виявлення найбільш характерних злочинів та визначення загального рівня криміногенності в акторському середовищі в даній статті всебічно проаналізовані документи Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Державного архіву Харківської області й Державного архіву Полтавської області. На особливу увагу заслуговують кримінальні справи представників акторської професії [1; 2; 3; 4; 5]. Важливими джерелами для цього стали циркулярні листи Міністерства внутрішніх справ губернаторам, які стосувались театру [6; 7; 8]. Також досліджена кореспонденція Чернігівського, Полтавського та Харківського губернського жандармського управління [9; 10; 11; 12; 13; 14]. Іншу групу джерел склали документи кримінального кодексу Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. [15; 16; 17; 18; 19]. Механізми і мотивацію злочинних діянь, а також генезис злочинної поведінки акторів відтворено за спогадами артистів та їх сучасників [20; 21; 22; 23; 24]. В якості джерел в роботі використані п'єси драматурга О. М. Островського [25; 26].

Виклад основного матеріалу. Головним джерелом кримінального права в Російській імперії з 1845 р. і до її занепаду було «Уложение о наказаниях уголовных и исправительных» [29]. Не зважаючи на те, що цей законодавчий акт неодноразово зазнавав змін, його структура зберігалася: кодекс складався із 12 розділів, які відображали головні типи злочинів. Правопорушення поділялись на релігійні, проти монаршого дому, проти порядку управління, проти державної та суспільної служби, проти постанов і повинностей, проти доходів та майна казни, проти суспільного

благоустрою і благочиння, проти станової організації суспільства, проти життя, здоров'я та честі особистості, а також проти сім'ї та власності. За ступенем тяжкості покарання їх можна поділити на важкі злочини, які тягли за собою смертну кару, каторгу та заслання; злочини середньої важкості, що передбачали ув'язнення у виправному будинку, фортеці, в'язниці; та «проступки», за якими слідували арешт і грошове стягнення [19, с. 1-2].

За напрямком протиправних дій зазначені злочини можна розділити на такі групи: замах на права держави, суспільства й особистості. Ці об'єкти кримінально-правового захисту мали три роди прав, спрямованих на охорону фізичного і морального існування, а також їх матеріального добробуту [30, с. 16]. Слід відмітити, що державними злочинами вважались як релігійні правопорушення, так і посягання на життя, здоров'я та честь монарха та імператорської родини [30, с. 16]. При цьому, статті щодо порушення релігійного правопорядку в «Уложенні ...» винесені на перше місце навіть у пізніх його виданнях [31, с. 285-303].

1882 р. видатний український правознавець О. Кістяківський у статті «О преступлениях против веры» стверджував, що закони, які оберігали релігійний порядок, в Російській імперії відрізнялися своїм розмаїттям і легко б склали половину об'єму будь-якого кримінального кодексу країн Європи [32, с. 102]. За дотриманням букви закону, який охороняв релігію, пильно слідувала поліція. «Устав о предупреждении и пресечении преступлений» закріплював за нею обов'язок наглядати за тим, щоб у храмові свята розваги, в тому числі театральні вистави, розпочиналися після закінчення в церквах літургії [17, с. 3]. В переддень дванадесятих свят театри закривали до початку всеношної служби. В державному архіві Харківської області, наприклад, збереглася розписка, дана власниками міських садів, театру та сінематографу приставу четвертої дільниці м. Харкова в поінформованості щодо необхідності зачинити ці розважальні заклади напередодні Преображення Господня [14, арк. 253].

Закон також охороняв християнські символи й атрибути – одяг духівництва, церковні обряди та культові дійства [6, арк. 62]. Їх заборонялося повністю відтворювати чи частково імітувати не лише у міських театрах, а й під час приватних домашніх вистав [17, с. 24]. Подібні дії розцінювались як кошуство і карались ув'язненням на термін від 4 до 8 місяців [18, с. 201]. За нанесення образи християнській вірі злочинця тримали в тюрмі від 2 до 4 місяців або заарештовували на термін від 3 діб до 3 місяців. Коли ж вдавалося довести умисну зневагу, людину позбавляли усіх станових прав та висилали до Сибіру [18, с. 201].

Проте деяких акторів жорсткі міри покарання не спиняли. Один з російських артистів-братів Адельгейм, які часто гастролювали по містах Малоросії, зображаючи Уріеля Акосту в однойменній трагедії К. Гуцкова, гримувався так, що повністю копіював прийнятий у християн західного та східного обрядів образ Ісуса Христа [7, арк. 54]. Завершували образ або туніка з широкими рукавами, підперезана шнуром із вузлами на кшталт католицьких монахів, або ж хітон [7, арк. 54]. Окрім виступів Адельгейм робив фотознімки із зображенням Ісуса перед Понтієм Пілатом чи в Гетсиманському саду, до того ж настільки вдало, що «... портрети його легко могли бути прийняті за картини католицького художника ...»

[7, арк. 54]. У зв'язку з цим малоросійським генерал-губернаторам, в разі гастролей братів Адельгейм, наказувалося забороняти їм «...з'являтися на сцені в описаному вбранні і знімати свої фотографії у зазначеній ... обстановці» [7, арк. 54].

Поряд із Християнською Церквою особливою державною цінністю був Государ Імператор та члени імператорського дому. Закон пильно захищав їх життя, здоров'я та честь. Для периферійних акторів замах на життя членів вінценосної сім'ї був маловірогідним. У період з 1850 по 1917 рр. на території Малоросії лише одного разу, в 1911 р., у театрі було вчинено замах під час присутності там монарших осіб. Загинув тоді прем'єр-міністр П. А. Столипін, причому актори до вбивства не мали ніякого відношення.

У провінції артисти становили найбільшу загрозу для честі августійших осіб. 1880 р., за заявою дворянина І. Божовича, наприклад, затримали та обвинуватили в державному злочині актора М. Буреніна. В доносі зазначалося, що М. Буренін говорив із заявником у місцевій винарні про «...нерівномірний розподіл майна між бідними і багатими» [1, арк. 16]. Актор, за словами І. Божовича, наголошував, що не відносить себе до соціалістів, однак, співчуває малозабезпеченим людям як християнин [1, арк. 16]. За виголошення ідей, які суперечили існуючому державному ладу, закон передбачав позбавлення прав і висилку на каторжні роботи від 4 до 6 років [16, с. 169]. У разі, коли подібні слова говорились ненароком і приватно, винного ув'язнювали на термін від 8 місяців до 1 року 4 місяців [16, с. 169]. Оскільки заявник не мав свідків розмови, а актор зажив слави «тихого дурня» і до того ж був напідпитку, подальше провадження справи було припинено [1, арк. 5, 17, 18].

Особливо небезпечними вислови проти государя та самодержавства ставали в періоди різкого підвищення соціальної напруги. Політична ситуація в державі загострилася вже на початку ХХ ст., особливо після військових невдач на фронтах російсько-японської війни та «Кривавої неділі». Саме за таких обставин Черкаському повітовому голові поліції надійшла заява домовласника І. Павлова із м. Сміла Черкаського повіту Київської губернії. В документі стверджувалося, що в його оселі 21 травня 1905 р. актори Б. Сабінін та Д. Нелідов під час вечері говорили: «Вже давно час вигнати Миколу II» і проголошували здравицю на честь японського імператора [2, арк. 1]. Така зухвалість загрожувала винуватцям позбавлення всіх привілеїв та прав їхнього стану та висилки на каторжні роботи на період від 4 до 6 років [19, с. 169]. Але врятувало акторів від незавидної долі тільки те, що донощик, згідно рапорту поліції, «страждав розладом розумових здібностей» [2, арк. 1].

Безперечно, слова акторів мали найбільший вплив, коли лунали зі сцени. Видатний російський артист А. Дуров, який часто гастролював Україною прославився саме завдяки політичній сатирі, а його каламбури часто фігурували в протоколах поліції [33, с. 4]. Епіграми А. Дурова швидко розповсюджувались в народі і користувалися шаленою популярністю [34, с. 9]. Під час виступів комік неодноразово висміював у віршах поліцію, армію, вищі військові чини, робив алегоричні пародії на представників міської влади. Доходило навіть до того, що А. Дуров дозволяв собі жарти на рахунок імператора. Артист виходив до публіки із срібним рублем і пропонував сміливцю зламати монету із зображенням Миколи II

на аверсі. Коли ж глядач зазнавав невдачі, А. Дуров вихоплював гроші з його рук зі словами: «Досить дурня ламати» [33, с. 4]. Однак після 1905 р., коли різко посилилася цензура, каламбури А. Дурова стали менш дотепними і втратили популярність [34, с. 9].

Окрім усних протестів проти влади, політично свідомі представники акторської професії приймали активну участь в політичному русі, що кваліфікувалося як злочин проти порядку управління [31, с. 318]. У другій половині 70-х рр. XIX ст. в Єлисаветграді утворився гурток, куди входили українські актори І. Тобілевич (Карпенко-Карий) та М. Тобілевич (Садовський) [35; 36, с. 23]. Сучасник відносив гурток до російського революційного руху і стверджував, що саме І. Карпенко-Карий був у числі тих, хто викликав революційні настрої серед молоді [36, с. 25]. Початкова діяльність гуртківців розповсюджувалась лише на сферу культури – збирання фольклору, переклад та розповсюдження книжок українською мовою. Згодом вони створили нелегальну бібліотеку та почали допомагати коштами революціонерам-народникам [35]. Скоріше за все, фінансувалися ці заходи за рахунок заможних громадянців – поміщиків О. Русова та Є. Чикаленка [37, с. 25]. Окрім цього, представники гуртка переховували революціонерів [35]. Наприклад, у 1881 р. І. Карпенко-Карого було притягнуто до кримінальної відповідальності саме за укривання дружини О. Русова, С. Русової. Актора виселили на територію області війська донського, в м. Новочеркаськ, та встановили за ним гласний нагляд, як за політично неблагонадійною людиною [36, с. 41]. Остаточо від нагляду поліції І. Карпенко-Карий був звільнений лише в 1903 р. [4, арк. 17]. Після розгрому гуртка у 1884 р., була виявлена й причетність до нього вже відомого на той час актора М. Садовського, [3, арк. 1, 40]. В якості запобіжного заходу за ним встановили негласний нагляд, а місцева поліція звертала особливу увагу на характер п'єс та куплетів, які виконував актор, а також на його діяльність і коло спілкування [3, арк. 1, 3]. У м. Катеринослав антрепренера малоросійської трупи М. Кропивницького навіть зобов'язали дати підписку, що всі куплети і вірші для виступів М. Садовського будуть попередньо затверджуватись у поліцмейстера [3, арк. 2, 3].

Інший український актор, П. Коваленко, згадував, що вступив до лав російської соціал-демократичної робітничої партії у Києві в 1903 р., коли досяг повноліття [21, с. 87]. За рік він став актором і відмічав, що користувався навиками перевтілення і гриму щоб позбутися поліцейського нагляду і, таким чином, безпечно відвідувати політичні лекції у підпільному гуртку [21, с. 145].

Окрім того, актори брали активну участь в організації благодійних концертів, перераховуючи частину зборів на користь політичним в'язням та засланням. Для цього відшукували політично благонадійну організацію, до складу якої входили співчуваючі політичному рухові члени, й доручали брати у поліцмейстера дозвіл на влаштування концерту [21, с. 153]. В окремих випадках акторам вдавалося передати частину збору від спектаклю без оголошення його благочинним. Приміром, 11 червня 1906 р. в м. Ніжин Чернігівської губернії революційна партія (на жаль, в документі не зазначено, яка саме) таємно отримала з каси театру 80 руб., через що поліція негайно влаштувала перевірку [12, арк. 39].

У 1906-1907 рр. участь у переказі благочинних коштів на користь політичних арештантів брала і акторка юдейського віросповідання Х. Соболева [5]. Вперше її було заарештовано 2 серпня 1905 р. в Києві за зв'язки з учасниками бойової групи партії соціалістів-революціонерів. З 1910 р. Х. Соболева почала активну співпрацю з групою анархістів. Весь подальший час, до 1912 р., жінка перебувала під негласним наглядом. Така діяльність у Києві була неможлива для людини іудейського віросповідання, адже місто не входило в смугу осілості євреїв [15, с. 9]. Проте за проханням антрепренерів, для акторів і музикантів юдеїв міська влада робила виключення, обмежуючи іноді місце їх проживання Плоським та Либідським районами [10, арк. 57, 60].

До речі, питання законного виду на проживання було одним з найактуальніших для актора. У п'єсі О. М. Островського «Без вини виноватые» герой-актор Григорій Незнамов, порівнюючи себе із колегою, який мав посвідчення особи казав: «...я ничто, я меньше всякой величины; а он что-нибудь, он какая-то единица, у него есть звание, есть вид...» [25, с. 702-703]. В статті 1 «Устава о паспортах и беглых» зазначалось, що «ніхто не може відлучатися з місця свого проживання без узаконеного виду або паспорту» [15, с. 3]. А отже слово «вид» навіть у юридичній мові того часу було синонімом слова «паспорт». Такий документ видавався чоловікам по досягненні повноліття (в 21 рік) або раніше, за умови взяття шлюбу [15, с. 21]. Жінки зазвичай паспорту не мали і включались до виду своїх батьків, а після одруження – чоловіків [15, с. 12, 21, 35]. Відтак, отримати вид для жінки чи для неповнолітньої особи було складніше, аніж для чоловіка.

Людину, що покинула постійне місце проживання без посвідчення особи визнавали бродягою і карали виправним арештом на 4 роки з подальшою висилкою до Сибіру або віддалених губерній [18, с. 475].

У статті 327 «Устава о паспортах и беглых» зазначалось: кожен, хто приїхав до міста мав терміново надати свій вид міській поліції. Наприклад, відомості щодо прибулих і вибулих у м. Полтава повідомляли поліцмейстеру щоденно не пізніше 8 години ранку [13, арк. 67]. Якщо актори зупинялися у готелях та на постійних дворах, їх паспортні дані мали надавати поліції власники цих закладів [15, с. 71]. В іншому випадку з них стягався штраф у розмірі 0,25 руб. на добу або 7,5 руб. на місяць за кожну незаявлену людину [15, с. 72]. Із часом сума стягнення з власників орендованого житла зросла до 30 руб. [13, арк. 67].

Розповсюдженням злочину в акторському середовищі було викрадення неповнолітніх осіб. За викрадення неповнолітньої дівчини закон передбачав подвійне покарання – за завдання фізичної шкоди та наругу честі [18, с. 679]. В м. Ромни Полтавської губернії в 1910 р. 35-річний актор І. Чабан викрав 16-річну гімназистку О. Потьєву [13, арк. 749]. За заявою батька дівчини, втікачів оголосили в розшук [13, арк. 749]. За 5 діб поліція відшукала їх у м. Кременчук Полтавської губернії і дівчину повернули батькові [13, арк. 758]. Подібні дії погрожували викрадачу ув'язненням строком від 4 до 8 місяців [23, с. 678].

Більш м'яким було покарання в тому випадку, коли молодих дівчат викрадали актриси. Так, у клопотанні про пошук 14-річної доньки, киянка К. Комаровська писала, що дівчину не викрала, а вивезла з міста пані П. Прокоф'єва, артистка, яка

збирала акторів для тифліського театру [9, арк. 1]. Аби не нашкодити честі дівчини, було вирішено, що від П. Прокоф'євої її забере додому старша сестра [9, арк. 11]. Покарання ж для «викрадачки» законом не передбачалося. Слід відмітити, що залишали батьківський дім заради сцени і неповнолітні хлопці, однак, кримінальної відповідальності за шкоду честі молодиків імперським законодавством взагалі не передбачалося.

Суспільна мораль, а разом і закон, вважали злочином «збабну і розпусну поведінку» [31]. Російський письменник В. Гіляровський згадував, що до театру «потрапляли, як потрапляють не в свій вагон, до в'язниці або під потяг» [22, с. 81]. Незаможна молодь, а особливо – дівчата, втягувались у порочне життя обставинами чи антрепренерами [8, арк. 70]. Контракт київського міського саду «Шато», наприклад, зобов'язував актора не лише виконувати професійні обов'язки на сцені, а й «...підкорятися всім приписам і розпорядженням, що походять від ... дирекції» [11, арк. 7]. Серед таких «розпоряджень» адміністрації театрів нерідко зустрічались накази бенкетувати з відвідувачами в буфеті задля отримання більших доходів від торгівлі [8, арк. 70]. Обов'язок мати гарний костюм, платити музикантам, капельмейстеру та за користування гримеркою змушували жінок «посилено торгувати своїм тілом» [11, арк. 19]. Анонімний автор у докладній записці київському генерал-губернатору відзначав, що в міських театрах «Аполло» та «Шато» 98% актрис – публічні жінки різного сорту і лише 2% справжніх артисток, які і підтримують престиж сцени [11, арк. 5]. Ілюструє поведінку таких «актрис» анекдот із харківського журналу «Настоящее жало»: «У вбиральні актриси: – Бариня, там якийсь пан просив дозволу до вас увійти! – Не можна! Так і скажіть – не можна! Ти, здається, і сама бачиш, що я не достатньо роздягнена, щоб приймати своїх шанувальників» [38, с. 5]. Левову частку любителів і залицальників театральних нічних метеликів складали адвокати, лікарі, комерсанти і чиновники [39, с. 341].

Розпусна поведінка вважалась злочином проти суспільного благоустрою і благочестя. Міру покарання за такий протиправний вчинок встановлював уряд. До винесення остаточного вироку винному тричі робили попередження із вживанням запобіжних заходів: відправляли на виправні роботи до державних та приватних підприємств строком від 1 до 6 місяців [17, с. 33]. За умови позашлюбного проживання чоловіка та жінки, покарання їм визначало «духовне начальство» [18, с. 490]. Видатна російська актриса М. Савіна, згадуючи юність і роботу в харківському театрі М. Дюкова, відмічала, що знала кілька неодружених акторських «пар». Лишаючи поза увагою санкції закону до таких союзів, вона підкреслювала, що в акторському колективі за позашлюбні зв'язки засуджували тільки жінок [23, с. 64].

Розпусту в акторському середовищі супроводжувала постійна пиятика. У п'єсах О. М. Островського «Лес», «Бесприданница», «Без вины виноватые», «Таланты и поклонники» серед дійових осіб створено образи акторів-пияків [25; 26; 27; 28]. Так, наприклад, номен актора Шмаги із п'єси «Без вины виноватые», скоріше за все походить від стилізованого слова «смага», яке у південних і західних регіонах Російської імперії означало горіння у роті від спеки, втоми чи спраги, тобто – бажання випити [40]. Перевагу спиртним напоям актори-герої творів

О. Островського віддавали в залежності від наявності коштів: артисти з напівпустим гаманцем обирали звичайну оковиту або дешеву анісову горілку; ті, в яких зненацька завелися гроші, вже воліли до благородних вин та шампанського [25; 26; 27]. Між тим, пияцтво в Росії було заборонено законом, а помічених вночі захмелілих громадян ув'язнювала поліція [17, с. 27]. З другої половини XIX ст. лікарі почали пов'язувати алкогольну залежність із порушенням роботи мозку, внаслідок чого, на їхню думку, розвивалась схильність до суїциду [41, с. 32]. Але російський актор В. Кригер, який в молоді роки працював в Україні, згадуючи провінцію зазначав, що в середовищі акторів кінчали життя самогубством одиниці [24, с. 203]. Серед тих одиниць були і посередні актори, і визнані майстри сцени, такі як Є. Кадміна [42, с. 115]. В Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст., виходячи з контексту «Уложения о наказаниях», суїцид також вважався злочином – злочином проти здоров'я приватної особи [31, с. 786-886]. Юридичним наслідком правопорушення ставало визнання недійсним заповіту самогубця і позбавлення його права на християнський обряд поховання [18, с. 644].

Висновки. Таким чином, злочинність була поширеним явищем в акторському середовищі. Амплітуда правопорушень артистів широка і включала злочини проти держави, моралі, честі та цноти жінки, порочну і розпусну поведінку, порушення уставу про паспорти, пияцтво та самогубство. Зазначені кримінальні дії були характерні і для визнаних майстрів сцени, і для посередніх акторів. У них були втягнуті в однаковій мірі чоловіки та жінки, зрілі люди та неповнолітні. Подібна зухвала поведінка була спричинена способом життя служителів Мельпомени, і формувала в суспільстві усталене відношення до акторів, як до вкрай аморальних і безпринципних людей.

Список літератури: 1. *Дознание по обвинению актёра Николая Михайловича Буренина в государственном преступлении* / ЦДІАК України, ф. 419, оп. 1, спр. 485, арк. 6-18. 2. *О произнесении артистами Борисом Александровичем Собининым и Дмитрием Николаевичем Нелидовским дерзких слов против священной особы Государя Императора* / ЦДІАК України, ф. 442, оп. 855, спр. 208, арк. 1. 3. *О состоящем под секретным надзором полиции дворянине Николае Карповиче Тобилевиче (по сцене Садовском)* / Держархів Харківської обл., ф. 52, оп. 4, спр. 511, 12 арк. 4. *О состоящем под особым надзором полиции дворянине Иване Карповиче Тобилевиче* / Держархів Харківської обл., ф. 52, оп. 2, спр. 1379, 17 арк. 5. *По наблюдению за мещанкой Соболевой Х.И. (наблюдательная кличка «маленькая»), принадлежащей к партии эсеров* / ЦДІАК України, ф. 274, оп. 4, спр. 145, 55 арк. 6. *Циркулярно. Гг. харьковскому полицмейстеру и уездным исправникам Харьковской губернии. Копия* / Держархів Харківської обл., ф. 180, оп. 1, спр. 20, арк. 62. 7. *Министерство внутренних дел. Департамент полиции по 2 делопроизводству. Гг. Губернаторам* / ЦДІАК України, ф. 442, оп. 848, спр. 161а, арк. 54. 8. *Циркулярно. Министерство внутренних дел губернаторам, градоначальникам и варшавскому обер-полицмейстеру* / Держархів Харківської обл., ф. 180, оп. 1, спр. 30, арк. 70. 9. *По ходатайству дворянки Екатерины Комаровской об оказании содействия со стороны Генерал-Губернатора к розыску 14-ти летней дочери её Жозефины Комаровской уехавшей с некоею Прокофиевою собирающею молодежь для театра в г. Тифлис* / ЦДІАК України, ф. 442, оп. 525, спр. 133, 12 арк. 10. *О разрешении евреям артистам и музыкантам жить в Киеве* / ЦДІАК України, ф. 442, оп. 635, спр. 60, 79 арк. 11. *По жалобе жителей г. Киева на администрацию театров Шато и Аполло за допущение там разврата и эксплуатации хористов и певиц* / ЦДІАК України, ф. 442, оп. 641, спр. 622, 25 арк. 12. *О происшествиях и злоупотреблениях* / ЦДІАК України, ф. 1439, оп. 1, спр. 572,

121 арк. **13.** *Переписка с департаментом полиции и иногородними сыскными отделениями о розыске лиц, подлежащих аресту* / Держархів Полтавської обл., ф. 758, оп. 1, спр. 9, 1028 арк. **14.** *Подписка* / Держархів Харківської обл., ф. 182, оп. 1, спр. 58, арк. 253. **15.** Устав о паспортах и беглых. – 1857. – 222 с. **16.** *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных*. По изданию 1866 г. С внесением всех узаконений по продолжениям 1868, 1869, 1871 и 1872 годов. – СПб, 1873. – 784 с. **17.** *Устав о предупреждении и пресечении преступлений*. Т. 14. – СПб, 1890. – 95 с. **18.** *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 г.* / Н. С. Таганцев. – СПб, 1895. – 892 с. **19.** *Уголовное уложение*. Высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. – СПб, 1903. – 284 с. **20.** Дуров А. В жизни и на арене / А. Дуров. – М.: Искусство, 1984. – 198 с. **21.** Коваленко П. Незабутне. Спогади старого актора / П. Коваленко. – К., 1962. – 270 с. **22.** Гиляровский В. А. Люди театра. Повесть актёрской жизни / В. А. Гиляровский. – М.-Л., 1941. – 277 с. **23.** Савина М. Г. Горести и скитання. Записки (1854-1877) / М. Г. Савина. – Л.-М., 1961. – 141 с. **24.** Кригер В. А. Актёрская громада: русская театральная провинция. 1890-1902 / В. А. Кригер. – М., 1976. – 221 с. **25.** Островский А. Н. Без вины виноватые / А. Н. Островский // Пьесы. – М., 2005. – 830 с. **26.** Островский А. Н. Лес / А. Н. Островский. – Л., 1947. – 94 с. **27.** Островский А. Н. Бесприданница / А. Н. Островский. – Л., 1949. – 112 с. **28.** Островский А. Н. Таланты и поклонники / А. Н. Островский. – М., 1950. – 71 с. **29.** *Энциклопедический Словарь* Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vehi.net/brokgauz/>. Доступ 17.09.2013р. **30.** Будзинский С. О преступлениях в особенности. Сравнительное исследование / С. Будзинский. – М., 1887. – 499 с. **31.** *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 г.* / Н. С. Таганцев. – СПб, 1909. – 1112 с. **32.** Кистяковский А. О преступлениях против веры / А. Кистяковский // Наблюдатель. Журнал литературный, политический и ученый. – СПб, 1882. – №10. – С. 102-122. **33.** Вирен В. Владимир и Анатолий Дуровы / В. Вирен. – М., 1964. – 32 с. **34.** Дмитриев Ю. Дуровский феномен / Ю. Дмитриев // В жизни и на арене – М., 1984. – С. 5-12. **35.** Борисенко В. Й. Політична діяльність таємних організацій, гуртків і груп другої половини ХІХ ст / В. Й. Борисенко // Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ ст. – К., 1998. – 616 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://borysenko.npu.edu.ua/index.php/teksts/31-lekcja-28>. Доступ 17.09.13 р. **36.** Стеценко Л. І. Карпенко-Карий, І. К. Тобілевич / Л. Стеценко / Життя і творча діяльність. – К., 1957. – 306 с. **37.** Наумов С. О. Український політичний рух на Лівобережжі (90-і рр. ХІХ ст. – лютий 1917 р.) / С. О. Наумов. – Харків, 2006. – 344 с. **38.** *В уборной актрисы* // Настоящее жало. – Х., 1906. – №31. – С. 5. **39.** Х. Сцена и проституция // Театр и искусство. – 1910. – №16. – С. 340-341. **40.** Даль В. И. Толковый словарь живого Великорусского языка. Смага [Электронный ресурс]. – Режим доступа – <http://dal.sci-lib.com/word037787.html>. Доступ 01.10.13р. **41.** Гвоздев И. О самоубийстве с социальной и медицинской точки зрения / И. Гвоздев. – Казань, 1889. – 46 с. **42.** Парамонов А., Титарь В. Материалы к истории Харьковского театра 1780-1934 / А. Парамонов, В. Титарь. – Х., 2007. – 280 с.

Надійшла до редколегії 18.10.2013 р.

«Кримінальний портрет» певних представників акторського середовища Наддніпрянської України другої половини XIX – початку XX ст. / І. В. Єремєєва // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХП». – 2013. – № 61 (1034). – С. 38-46. Бібліогр.: 42 назви.

В статье, на основе документов Центрального государственного архива Украины (г. Киев), Государственного архива Харьковской области и Государственного архива Полтавской области, осуществлен всесторонний анализ уровня криминогенности в актерской среде Надднепрянской Украины во второй половине XIX – начале XX вв.

Ключевые слова: актёр, преступные деяния, распутство, пьянство, уголовная ответственность, превентивные меры, заключение, каторга.

In the article on document basis of the Central State Archives of Ukraine (Kyiv), Kharkiv Region State Archives and the Poltava Region State Archives the comprehensive criminality level analysis in the actor's environ of Dnieper Ukraine in the second half of XIX – early XX centuries was carried out.

Keywords: actor, criminal actions, fornication, drunkenness, criminal responsibility, preventive punishment, imprisonment, hard labour.